

Mõistatamise sotsiaalsed eesmärgid

Piret Voolaid

Vastuse teadjale on tõepoolest ka eesti traditsioonis üleloomulikke võimeid omistatud, tituleerides teda isegi nõiaks. Õige vastuse arvamine polnud alati igäihele jõukohane, seda kunsti valdasid vaid targemad.

Ka uudsus on alati inimesi paelunud: kes millegi uuega välja tuleb, seegi on suhtlusprotsessis ülejäänutest vaimult kõrgemal.

Vanemad inimised andasivad mõistatusi lastele. Sie õli asjamies, kenel tõine õhta jällä mõni uus mõistatus õli. Lapsed siis päivil jällä pladisesivad oma moistatusi omasugustele. ERA II 292, 188 (76) < Jõhvi, E. Mets 1940

Kui tänapäeval on mõistatamine ealiselt rohkem laste pärusmaa, siis veel 20. sajandi algul ei omanud vanus mõistatamise harrastamisel tähtsust. Veel 20. sajandi algusajast esineb teateid mõistatamise kui vägagi mehise tegevuse kohta.

Vanasti oli siin kõrts kesk küla, mehed läksid sõnna kokku ja antsid üksteisele mõistatusi. ERA II 159, 778 (69) < Ridala, J. Veskemäe, 1940

Vanasti vanemad mehed istusid joomadel (näit. pulmadel) laua taga ja mõistatasid. ERA II 201, 98 (29) < Karja, K. Lepp, 1938

Selle teate järgi võiks mõistatamist pidada ka tänapäeva mõttespordiharrastajate mälumängude ja viktoriinide omaaegseks eelkäijaks.

[---] Mõistatamine akas sõs ära kaduma, kui inimese akassive rohkem koolin käima. Sõs mõistative pallalt kooli latse nii koolin annive sõs üitstõistele moistatusi. Kodun küsseve jälle vanainimestelt mõistatusi, et sõs koolin ää üitstõistele mõistatusi anda. ERA II 270, 249/50 (10) < Tarvastu, J. Veskemäe, 1940

Võistlusmomendi tähtsusest mõistatuste esitamisel annab tunnistust üleskirjutus Häädemeeste Keskkooli õpilaselt.

Mäng mõistatustega. Mõistatustega mängime nõnda: anname kordamööda üksteisele mõistatusi, iga õige vastus annab ühe punkti; kes kõige enne kümme punkti täis saab, see on võidumees, no sellel on võit. RKM II 346, 384 (4)

Rahutute laste vaigistamiseks kasutati E. Tampere 1957. aasta üleskirjutuse põhjal sihipärase vaimsema tegevusena just mõistatamist.